

МІЖНАРОДНА ПРАВОВА ДОПОМОГА ПРИ ЗДІЙСНЕННІ ТИМЧАСОВОГО ДОСТУПУ ДО РЕЧЕЙ І ДОКУМЕНТІВ З ДЕРЖАВАМИ ЄС

MUTUAL LEGAL ASSISTANCE IN THE PROCESS OF TEMPORARY ACCESS TO THINGS AND DOCUMENTS WITH THE EU COUNTRIES

Лозова О.С., аспірантка кафедри кримінальної юстиції
Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого

Стаття присвячена одній з актуальних на сьогодні тем, що стосується можливості здійснення такого заходу забезпечення кримінального провадження як тимчасовий доступ до речей і документів при наданні міжнародної правової допомоги під час кримінального провадження з державами-учасницями ЄС.

У зв'язку зі зростанням транснаціональної організованої злочинності, надання міжнародної правової допомоги стало одним із способів сприяння здійсненню швидкого, повного, неупередженого та ефективного досудового розслідування та судового розгляду, тому з'ясування можливості здійснення тимчасового доступу до речей і документів з метою їх отримання (які в подальшому можуть набути статусу речових доказів), а також можливості ознайомлення з ними та зняття їх копій, сприятиме більш точному відображенню картини стосовно взаємодії уповноважених органів державної влади України та компетентних органів влади держав-учасниць ЄС, оскільки наша країна підписала Угоду з ЄС про асоціацію у 2014 році, що є важливою та необхідною підвалиною для вивчення національного законодавства держав-учасниць ЄС з метою гармонізації національного законодавства для подальшої співпраці.

Після прийняття КПК України 2012 року у вітчизняному правовому полі з'явився новий інститут – тимчасовий доступ до речей і документів, що, по суті, замінив виймку за КПК 1960 року та увібрав у себе, згідно зі ст. 159 КПК України, не тільки вилучення речей і документів, а й можливість ознайомитися з ними та зробити їх копії, проте дво- та/або багатосторонні міжнародні договори доволі неоднозначно трактують норми цього інституту, адже його правова природа є доволі невизначеною на міжнародному рівні, що є актуальним дослідженням на сьогодні.

Крім того, важливим є питання можливості здійснення тимчасового доступу до речей і документів на засадах взаємності, оскільки Україна не має з багатьма державами-учасницями ЄС двосторонніх міжнародних договорів, які регулювали б цей аспект, що також розкривається у представленій роботі.

Ключові слова: міжнародна правова допомога, міжнародне співробітництво, тимчасовий доступ до речей і документів.

The article is devoted to one of the most topical issues of today, namely, the possibility of implementing such a measure of criminal proceedings as temporary access to things and documents in the course of international legal assistance in criminal proceedings with the EU Member States.

Due to the growth of transnational organized crime, the provision of international legal assistance has become one of the ways to facilitate the prompt, complete, impartial and effective pre-trial investigation and trial, so clarifying the possibility of temporary access to things and documents in order to obtain them (which may later acquire the status of material evidence), as well as the possibility of familiarizing themselves with them and making copies of them, will contribute to a more accurate picture of the interaction of authorized bodies.

After the adoption of the CPC of Ukraine in 2012, a new institution appeared in the national legal field – temporary access to things and documents, which, in fact, replaced the seizure under the CPC of 1960 and, according to Art. 159 of the CPC of Ukraine, not only the seizure of things and documents, but also the opportunity to familiarize oneself with them and make copies of them, but bilateral and/or multilateral international treaties interpret the norms of this institution rather ambiguously, since its legal nature is rather uncertain at the international level, which is a relevant study today.

In addition, the issue of the possibility of temporary access to things and documents on the basis of reciprocity is important, since Ukraine does not have bilateral international treaties with many EU member states that would regulate this aspect, which is also disclosed in the presented work.

Key words: mutual legal assistance, international cooperation, temporary access to things and documents.

У зв'язку зі зростанням криміногенної ситуації в світі та збільшенням кількості випадків вчинення кримінальних правопорушень транснаціонального характеру актуальним питанням є з'ясування можливості здійснення тимчасового доступу до речей і документів під час надання міжнародної правової допомоги, позаяк правова природа цього інституту на міжнародному рівні розуміється неоднозначно і виникає ціла низька питань стосовно його розуміння та можливості використання в сфері міжнародного співробітництва.

На наш погляд, варто почати з дослідження можливості проведення цієї процесуальної дії на підставі багатосторонніх міжнародних договорів.

У роботі проаналізовано значну кількість Конвенцій, а саме: Європейську конвенцію про боротьбу з тероризмом (ч. 1 ст. 8) [1], Кримінальну конвенцію про боротьбу з корупцією (ст.ст. 25, 26) [2], Конвенцію про кіберзлочинність (ст. ст. 25, 29, 31) [3], Конвенцію Ради Європи про запобігання тероризму (ст. 17) [4], Конвенцію ООН про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин (ст. 7) [5], Міжнародну конвенцію про боротьбу з бомбовим тероризмом (ст. 10) [6], Міжнародну конвенцію про боротьбу з фінансуванням тероризму (ст. 12) [7], Конвенцію ООН проти транснаціональ-

ної організованої злочинності (ст.ст. 12, 18) [8], Конвенцію ООН проти корупції (ст. 46) [9], Міжнародну конвенцію про боротьбу з актами ядерного тероризму (ст. 14) [10], Міжамериканську конвенцію про взаємну допомогу в кримінальних справах (ст.ст. 1, 7, 10, 13) [11], Конвенцію про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах (ст.ст. 6, 8) [12], Протокол до Конвенції про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 22 січня 1993 року (ст.ст. 6, 78) [13].

Слід зазначити, що з аналізу багатосторонніх договорів випливає: сторони надають одна одній найширшу правову допомогу або перелік процесуальних дій, які зазначаються в Конвенції не є вичерпним; відсутні згадки в Конвенціях про тимчасовий доступ до речей і документів, фігурують лише такі поняття як «виймка», «вилучення» або просто надання інформації щодо тієї чи іншої обставини, яку потрібно з'ясувати в межах певного кримінального провадження.

До того ж, якщо держави приймуть рішення про застосування положень Конвенції, то питання стосовно надання міжнародної правової допомоги буде вирішуватися на підставі: 1) двосторонніх міжнародних договорів, учасниками яких є відповідні держави;

2) національного законодавства держав-учасниць цих правовідносин, причому в деяких випадках воно застосовується, якщо немає міжнародних договорів або домовленостей між ними, а в деяких – існує пряме посилання в Конвенції про його застосування (або обов'язкове застосування); 3) конвенційних положень, якщо відсутні міжнародні договори або домовленості між державами або якщо держави самі вирішили відступити від своїх зобов'язань за договором та застосувати положення Конвенції; 4) на підставі взаємності. З огляду на наведене, потрібно наголосити, що в жодній з Конвенцій немає згадки про імперативне застосування її положень стосовно будь-якого виду кримінального правопорушення.

Отже, з аналізу конвенційного регулювання цих відносин вбачається, що не спостерігається однозначної можливості надання міжнародної правової допомоги у вигляді тимчасового доступу до речей і документів (далі – ТДРД), то ж вважаємо за необхідне розглянути національне законодавство держав та двосторонні договори України з приводу вищезазначеної процесуальної дії.

При дослідженні даної тематики варто звернути увагу на той факт, що між Україною та ЄС у 2014 році підписана Угода про асоціацію [14], що є одним із визначальних кроків наближення до вступу у співтовариство, тому у межах презентованої статті буде розглянуто лише чинні двосторонні договори України з державами-учасницями ЄС та їх національне законодавство.

Як зазначалося вище, ТДРД включає в себе три процесуальні дії, однак, у зв'язку з особливостями правового регулювання цього інституту у нормативних актах держав-учасниць ЄС, для проведення дослідження актуальним буде поділ цих процесуальних дій на дві групи, а саме, вилучення та інші дії (можливість ознайомлення з речами і документами та вироблення їх копій).

Аналізуючи Кримінально-процесуальний закон Латвійської Республіки (далі – КПЗ Латвії), варто сказати, що можливість вилучення (здійснення виїмки) речей і документів регулюється іншим чином у порівнянні з законодавством України. Якщо вести мову про вилучення речей і документів, то відповідно до ст. 186, ч.ч. 1, 2 ст. 187, ст. 188 КПЗ Латвії слідчою дією, змістом якої є вилучення предметів або документів, що мають значення для справи, якщо особі, яка проводить слідчу дію, відомо, де або в кого перебуває предмет або документ, і немає необхідності його шукати, або якщо він знаходиться в загальнодоступних місцях, є виїмка, що проводиться за рішенням особи, яка здійснює провадження у справі, що не підлягає оскарженню. У рішенні про виїмку має бути зазначено, хто, де, у якому випадку та які предмети або документи будуть вилучені.

Під час ініціювання виїмки слідчий повинен надати особі, щодо якої проводиться процесуальна дія, копію постанови про вилучення й особа має підписати її. Після цього слідчий повинен запропонувати особі негайно передати предмет, що підлягає вилученню. Вилучені предмети або документи мають бути описані в протоколі вилучення. Копія протоколу надається особі, в якій було здійснено вилучення, після завершення процесуальної дії.

Якщо особа відмовляється передати предмет, що підлягає вилученню, або якщо необхідний предмет чи документ не можна знайти у зазначеному місці, проте є підстави вважати, що він перебуває в іншому місці, може бути ухвалене рішення про проведення обшуку та розшуку (або просто розшуку) предмета чи документа з метою його виявлення [15].

Якщо розглядати КПК Литовської Республіки, то тут також наявні свої особливості, а саме, потрібно відмітити, що за законодавством цієї держави одним із заходів процесуального примусу є виїмка, яка регулюється двома статтями, де одна – стосується питання виїмки у загальному

значенні, а інша – регулює питання виїмки поштових відправлень.

Відповідно до ч.ч. 1, 2, 4 ст. 147 КПК Литви при необхідності вилучення предметів або документів, що мають значення для розслідування кримінального діяння, і достеменно відомо, де або в кого вони перебувають, дізнавач (працівник досудового слідства) або прокурор може здійснити виїмку, що проводиться за вмотивованою ухвалою судді досудового провадження. Особи, які володіють предметами або документами, що підлягають вилученню, не повинні перешкоджати діям посадових осіб, які проводять виїмку, у протилежному випадку вони можуть бути оштрафовані. Якщо особи, в яких знаходяться предмети або документи, що підлягають вилученню, не видають їх, ці матеріальні об'єкти можуть бути вилучені із застосуванням сили.

У свою чергу, стаття 148 КПК Литви передбачає виїмку поштових відправлень, а саме: вилучення дозволяється тільки за ухвалою судді досудового провадження та вказівкою співробітника, який здійснює вилучення, що є обов'язковими для персоналу поштового відділення. Прокурор, суддя та суд мають право оглядати вміст вилучених поштових відправлень.

Якщо проаналізувати порядок проведення цього заходу процесуального примусу, то можна резюмувати – він суміжний з процедурою обшуку, оскільки ст. 149 КПК Литви регулює процедуру обшуку та виїмки, при проведенні яких складається протокол. У протоколі мають бути вказані вилучені предмети та документи й описані їхні основні характеристики (ч. 10). У частині 7 цієї статті додатково вказано: усі вилучені предмети, документи заносяться до протоколу виїмки або до опису, що додається до протоколу (із зазначенням їхньої кількості, ваги, індивідуальних ознак і зносу). Вилучені предмети та документи мають бути упаковані й опечатані, наскільки це можливо в місці вилучення [16].

З аналізу статей можна зробити висновок, що для вилучення речей і документів у законодавстві Латвії і Литви закріплена така слідча дія як виїмка, проте за чинним КПК України процедура ТДРД передбачає не тільки проведення виїмки, а й інших дій, у зв'язку з чим постає питання: як бути у випадку, коли в рамках надання міжнародної правової допомоги потрібно лише ознайомитися з речами і документами, зробити з них копії, а не вилучати їх?

Для відповіді на це питання варто вказати, що у КПЗ Латвії існують також інші слідчі дії. Згідно з ч. 1 ст. 138 названого закону під слідчими діями розуміють процесуальні дії, спрямовані на отримання інформації або перевірку вже отриманої інформації в даному кримінальному процесі. Такими слідчими діями у цьому разі будуть представлення (надання) предметів і документів за ініціативою осіб (ст. 189), представлення (надання) предметів і документів, що запитані особою, яка здійснює провадження у справі (ст. 190), збереження даних в електронній інформаційній системі (ст. 191) та їх розкриття і видача (ст. 192).

Якщо характеризувати процедуру представлення (надання) предметів і документів за ініціативою осіб (ст. 189), то вони мають право надавати особі, яка здійснює провадження у справі, предмети і документи, які, на їхню думку, можуть мати значення для кримінального судочинства. Факт пред'явлення об'єктів фіксується в протоколі, де зазначаються ідентифікуючі ознаки предмета або документа, а також пояснення особи, яка надала предмет, щодо обставин його походження або придбання. Якщо під час слідчої дії особа надає будь-який предмет або документ, це має бути зафіксовано в протоколі даної слідчої дії.

Якщо буде встановлено, що пред'явлений предмет або документ не має відношення до кримінальної справи, його повертають особі, яка його надала.

Щодо питання про представлення (надання) предметів і документів, що запитані особою, яка здійснює провадження у справі (ст. 190), то така особа, не здійснюючи виїмки, має право письмово запитати у фізичних і юридичних осіб предмети, документи й інформацію про факти, що мають значення для кримінального судочинства, зокрема, у формі електронної інформації чи документа, що обробляються, зберігаються або передаються з використанням електронних інформаційних систем (ч. 1).

Якщо фізичні та юридичні особи не надають предмети і документи, запитані особою, яка здійснює провадження, у встановлений нею строк, то така особа проводить виїмку або обшук (ч. 2). У свою чергу, керівники юридичних осіб зобов'язані на вимогу особи, яка здійснює провадження, провести документальну ревізію, інвентаризацію, відомчу або службову перевірку в межах своєї компетенції та подати документи разом із відповідними додатками про виконання вимоги у встановлений строк (ч. 3).

Якщо документ або предмет, що має значення для кримінального провадження, міститься в адміністративній справі, справі про адміністративне правопорушення, цивільній справі або іншій кримінальній справі, особа, яка здійснює провадження, запитує його у держателя відповідної справи. Оригінал документа або предмета надається лише тимчасово для проведення експертизи, в інших випадках надається засвідчена копія документа або зображення певного предмета (ч. 5).

Процедура збереження даних в електронній інформаційній системі (ст. 191), їх розкриття і видачі (ст. 192) передбачає: особа, яка здійснює провадження, може своїм рішенням зобов'язати власника, володільця або утримувача електронної інформаційної системи (тобто фізичну чи юридичну особу, яка обробляє, зберігає або передає дані за допомогою електронних інформаційних систем, включно з оператором електронних комунікацій) забезпечити цілісність певних даних, що перебувають у його розпорядженні, та є необхідними для цілей розслідування (збереження яких не визначене законом), у незмінному стані та недоступному для інших користувачів інформаційної системи, без зволікання. Зобов'язання щодо збереження даних може бути накладено на строк до 30 днів, який може бути продовжено слідчим суддею ще на термін до 30 днів.

Слідчий у досудовому кримінальному провадженні може за згодою прокурора чи суб'єкта даних, а прокурор за згодою вищого за рівнем прокурора або суб'єкта даних вимагати від постачальника електронних комунікацій розкрити та передати дані, що зберігаються, у порядку, встановленому Законом про електронні комунікації (ч. 1 ст. 192).

Крім того, ініціатор провадження в досудовому кримінальному процесі може на підставі рішення слідчого судді або за згодою суб'єкта даних письмово вимагати від власника, володільця чи зберігача електронної інформаційної системи розкрити та передати дані, що зберігаються, у порядку, передбаченому ст. 191 КПК Латвії (ч. 2)¹.

Під час кримінального провадження суддя або колегія суду також може вимагати від постачальника електронних комунікацій розкрити та надати дані, що зберігаються в порядку, встановленому Законом про електронні комунікації, або від власника, володільця чи зберігача електронної інформаційної системи розкрити та надати дані, що зберігаються в порядку, передбаченому ст. 191 КПК Латвії (ч. 3 ст. 192) [15].

Щодо регламентації можливості ознайомитися з речами і документами та зробити з них копії на території Литовської Республіки, то відповідно до статей 97, 98, 155 КПК Литви такими процесуальними діями є:

¹ Відповідно до ч. 2 ст. 27 КПК Латвії рушійними силами процесу є: (1) при проведенні розслідування – слідчий або, у виняткових випадках, прокурор; (2) у кримінальному переслідуванні – прокурор.

вилучення предметів і документів, що мають значення для розслідування та вивчення фактів, обставин кримінального правопорушення; представлення вказаних предметів і документів та право прокурора на доступ до інформації.

Що стосується першої процесуальної дії, то співробітник досудового слідства, прокурор і суд мають право вимагати від фізичних та юридичних осіб пред'явлення предметів і документів, що мають значення для розслідування і вивчення обставин кримінального правопорушення (ст. 97).

Стосовно другої процесуальної дії варто відмітити, що підозрюваний, обвинувачений, законний представник, захисник, потерпілий, цивільний позивач, цивільний відповідач, їхні представники, а також будь-яка фізична чи юридична особа вправі за власною ініціативою пред'являти предмети та документи, що мають значення для розслідування і розгляду кримінального правопорушення (ст. 98).

Крім того, передбачається право прокурора на доступ до інформації, яке полягає у тому, що прокурор після винесення постанови і за згодою судді досудового провадження має право увійти до будь-якої державної чи муніципальної, громадської чи приватної установи, підприємства або організації та вимагати доступу до необхідних документів або іншої відповідної інформації, зробити записи чи копії документів та інформації або одержати зазначену інформацію у письмовому вигляді, якщо це необхідно для цілей розслідування кримінального правопорушення. Прокурор може використовувати інформацію тільки для розслідування та повинен негайно знищити інформацію, яка не є необхідною для розслідування певного кримінального правопорушення.

Також співробітник попереднього слідства може отримати доступ до інформації в порядку, передбаченому ст. 155 КПК Литви, за вказівкою прокурора. Проте, закони Литовської Республіки можуть накладати обмеження на право прокурора на доступ до інформації (ст. 155, окрім частини 2) [16].

Якщо розглядати означене питання крізь призму надання міжнародної правової допомоги, то відповідно до п.п. 4, 6 ч. 1 ст. 673 КПК Латвії міжнародне співробітництво в галузі кримінального права запитується і надається Латвією іноземній державі під час вчинення процесуальної дії, а також в інших випадках, передбачених міжнародними договорами.

У цій кореляції варто зазначити, що законодавство Латвії є доволі гнучким і демократичним у питанні застосування норм іноземного законодавства. Так, згідно з ч.ч. 1, 3 ст. 2 КПК Латвії кримінальний процес регулюється Конституцією Латвійської Республіки, нормами міжнародного права і цим законом. Кримінально-процесуальні норми іншої держави можуть застосовуватися в міжнародному співробітництві тільки на підставі мотивованого прохання іноземної держави, якщо це не суперечить основним принципам латвійського кримінального процесу.

Аналогічне положення міститься і в ч.ч. 2, 3 ст. 674 КПК Латвії, проте стосовно кримінально-процесуальної процедури додатково наголошується, що Латвія може попросити іноземну державу застосувати встановлену в Латвії кримінально-процесуальну процедуру або певні її принципи при виконанні запиту про кримінально-судову допомогу. Підкреслимо, що у ст. 5 даного закону також зазначається, що під час міжнародного співробітництва норма іноземного права, наведена у мотивованому запиті іноземної держави, може бути застосована без додаткової перевірки її обґрунтованості [15].

Якщо аналізувати механізм проведення процесуальних дій в рамках надання міжнародної правової допомоги на території Литовської Республіки, варто звернути увагу на приписи ч. 3 ст. 1, ч. 1 ст. 66 та ч. 1 ст. 67 КПК Литви, де закріплено, що надання допомоги здійснюватиметься

згідно з національним законодавством і міжнародними договорами та, що під час виконання запитів іноземних державних органів суди, прокуратура чи органи досудового розслідування Литовської Республіки здійснюють процесуальні дії, передбачені КПК Литви. Проте, у випадках, означених міжнародним договором Литовської Республіки, можуть бути проведені також процесуальні дії, не передбачені цим Кодексом, якщо їх вчинення не порушує Конституцію Литовської Республіки, закони та не суперечить основним принципам кримінального судочинства цієї країни (ст. 67) [16].

Отже, КПК та КПЗ обох держав, по суті, дозволяють застосування ТДРД у рамках надання міжнародної правової допомоги, якщо це не суперечить положенням їх законодавств.

Разом з тим, між Україною та Латвійською Республікою укладено двосторонній договір, який регламентує можливість проведення ТДРД в рамках надання міжнародної правової допомоги. Аналізуючи положення цього документу, а саме, приписи ч. 1 ст. 2, ст. 3, ч. 1 ст. 8 Договору про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних, трудових та кримінальних справах, варто зазначити, що правова допомога охоплює виконання процесуальних дій, що передбачені законодавством запитуваної Договірної Сторони, та в обсягу вказується лише про обшук (судовий огляд), вилучення та передачу речових доказів, а також про вручення та пересилання документів.

При виконанні клопотання про надання правової допомоги установа юстиції, до якої звернене клопотання, застосовує законодавство своєї держави. Однак на прохання установи, від якої надходить клопотання, - може застосовувати процесуальні норми Договірної Сторони, від якої надійшло клопотання, оскільки вони не суперечать законодавству її держави.

Крім того, відповідно до ч. 1 ст. 66 цього договору Договірної Сторона, яка запитується про видачу, передає запитуючій Договірній Стороні усі інші предмети, що можуть бути використані у кримінальній справі як речові докази. Ці предмети передаються за клопотанням і в тому випадку, коли видача особи внаслідок її смерті або з інших причин не може відбутися [17].

Контекстно нагадаємо, що між Україною та Литовською Республікою укладено та ратифіковано двосторонній договір про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах. При аналізі його положень, а саме, ст. 3, ч. 1 ст. 8, ч. 1 ст. 61 Договору, можемо дійти висновку: приписи щодо регулювання можливості проведення ТДРД цього документу аналогічні положенням Договору з Латвійською Республікою, а отже, можливість проведення ТДРД у цих державах є доволі сумнівною, оскільки обсяги договорів та зміст ст. 61 (Договору з Литвою) і ст. 66 (Договору з Латвією) не передбачають означеної можливості. За загальним правилом застосовується законодавство запитуваної держави при виконанні запитів про надання міжнародної правової допомоги, а вирішення питання про несуперечливість процесуальних норм запитуючої держави щодо кожного конкретного запиту залишається, по суті, на розсуд запитуваної держави [17], [18].

Слід підкреслити, що наразі Україною підписано/ратифіковано двосторонні міжнародні договори про надання допомоги лише з 4 державами-учасниками ЄС, а саме, з Латвією, Литвою, Польщею та Естонією.

Аналізуючи положення договорів з Польщею та Естонією, а саме, ст. 4, ч. 1 ст. 7, ст. 76 Договору між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах, та ст. 3, ч. 1 ст. 8, ст. 59 Договору між Україною та Естонською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах, потрібно зазначити, що можливість проведення ТДРД також є сумнів-

ною, оскільки лише у Договорі з Польщею передбачена можливість «виконання вилучення та видачі речових доказів, а також виконання інших процесуальних дій» (ст. 4) в обсязі надання допомоги, на відміну від Договору з Естонією, де в ст. 3 йдеться лише про «судовий огляд та передачу речових доказів». Крім того, за загальним правилом при виконанні клопотання/доручення про надання правової допомоги запитувана держава буде застосовувати законодавство своєї країни, хоча і встановлено дозвіл на застосування процесуальних норм Договірної Сторони, від якої надходить доручення, оскільки вони не суперечать законодавству її держави [19], [20].

З проаналізованих положень можна спостерігати, як і у випадку з Литвою та Латвією, що можливість проведення ТДРД буде залежати лише від їх розсуду.

Вважаємо, що для якісного порівняльного дослідження варто розглянути законодавство держави ЄС, з якою Україна не має двостороннього міжнародного договору, адже цікаво буде дізнатися, чи можна здійснити ТДРД у порядку надання міжнародної правової допомоги на засадах взаємності. Тому для прикладу розглянемо тематично орієнтовані нормативно-правові акти держави, яка є територіально наближеною до нас – Словачії.

Якщо проаналізувати національне законодавство цієї держави, то потрібно наголосити, що ч.ч. 1, 3 ст. 89а КПК Словачії охоплює змістом дві процесуальні дії, а саме, видачу і виймку та зазначає, що той, хто володіє предметом, який може служити доказом, зобов'язаний пред'явити його на вимогу поліцейського, прокурора або суду, а в разі необхідності вилучення цього предмета з метою доказування – видати його на вимогу цих органів. При виклику особа повинна бути попереджена про те, що в разі невиконання вимоги у нього може бути вилучено предмет, а також про інші наслідки невиконання цієї вимоги. Голова Сенату і прокурор або співробітник поліції до початку судового переслідування чи під час підготовчого провадження мають право вимагати видачу речі.

Щодо процедури виймки, передбаченої ст. 90 КПК Словачії, указується: якщо річ, яка може бути використана для цілей доказування, не видана особою, в якій вона перебуває, на вимогу про надання доказів, її може бути вилучено в неї за розпорядженням голови Сенату, а під час підготовчого провадження – за розпорядженням прокурора або співробітника поліції. Для видачі такого розпорядження співробітнику поліції необхідна попередня згода прокурора (ч. 1). Разом із тим, якщо орган, який видає розпорядження про вилучення предмета, сам не здійснює фактичне вилучення, воно здійснюється співробітником поліції на підставі розпорядження (ч. 2).

Після проведення вказаних процесуальних дій складається протокол, який повинен також містити достатньо точний опис зданого, вилученого, отриманого предмета або комп'ютерних даних, щоб можна було встановити їх ідентичність (ч. 1 ст. 93 КПК Словачії), а особі, яка передала чи в якій був узятий, вилучений предмет або комп'ютерні дані, органом, який провів дію, негайно видається письмове підтвердження про отримання предмета чи комп'ютерної інформації або копія протоколу. Особа, в якій вилучено річ, комп'ютерну інформацію, письмово повідомляється про це органом, який їх вилучив (ч. 2 ст. 93 КПК Словачії) [21]. Отже, з розглянутих вище статей можна дійти висновку, що процедура доступу до речей і документів є дещо схожою до подібних дій за КПК України, проте, у цій державі, як і в розглянутих раніше, проводиться виймка.

Щодо можливості проведення ТДРД в порядку надання міжнародної правової допомоги то, як було вже зазначено, на сьогодні Україна не має двостороннього міжнародного договору з Словачією, а відтак, питання про надання даного виду допомоги буде розглядатися відповідно до Конвенції, яку обере запитуюча держава або

на засадах взаємності. Якщо розглядати проблему через призму взаємності, то варто вказати, що згідно зі ст. 478, ч. 1 ст. 537 КПК Словачії міжнародне співробітництво і правова допомога здійснюються на підставі міжнародного договору або відповідно до КПК Словачії.

Так, у ч. 1 ст. 479 КПК Словачії зазначається: якщо запитуюча держава не пов'язана міжнародним договором, органи влади Словаччини діють за її запитом, якщо запитуюча держава гарантує, що вона виконає аналогічний запит органу влади Словаччини, і якщо запит є таким, розгляд якого не пов'язаний з наявністю міжнародного договору.

При цьому додатково підкреслюється, що на прохання іноземного органу запитуюча правова допомога може бути надана відповідно до законодавства держави, котра запитує, якщо запитуюча процедура не суперечить інтересам, які захищаються положеннями ст. 481 (ч. 2 ст. 537 КПК Словачії), та для виконання запиту відповідно до положень ч. 1 ст. 539 КПК Словачії (регулює питання процедури отримання доказів на підставі судового ордеру, який буде потрібен у випадку виконання запиту під час судового розгляду справи) вимагається, щоб діяння, якого стосується запит, визнавалося кримінальним правопорушенням не тільки згідно з правовим порядком держави, що запитує, а й за правовим порядком Словачької Республіки (ч. 3 ст. 537 КПК Словачії) [21]. Отже, можемо констатувати, що законодавство цієї держави не передбачає проведення ТДРД, а в порядку надання міжнародної правової допомоги можливість проведення даної процесуальної дії знову покладається лише на розсуд держави, тому немає жодної впевненості у виконанні такого запиту на засадах взаємності.

На основі проаналізованих нормативних положень законодавства обраних нами держав, варто зауважити, що закріплення у КПК названих країн процедури проведення такої слідчої дії як виїмка не є поодиноким випадком. З приводу цього доцільно акцентувати увагу на дослідженні Кузубової Т.О.

Науковець наголошує: якщо звернутися до законодавства інших держав-учасниць ЄС, то у КПК Франції не передбачено ТДРД, а виїмка речей, документів, інформації визначена лише як складова обшуку та огляду (ст.ст. 54, 56, 57-1, 76-3, 92, 94, 97-1 КПК Франції) [22, с. 84]. У КПК Німеччини, а саме, у ч. 2 ст. 94 закріплено таку дію, як виїмка. При цьому процесуальна форма виїмки доволі диференційована, а відповідні положення насичені відсиланнями до інших правових норм [22, с. 81]. Якщо

звернутися до КПК Греції, то замість ТДРД традиційно передбачено виїмку, що віднесена до слідчих дій, за результатами якої складається протокол (ст.ст. 148-153 КПК Греції) [22, с. 88].

Грунтовне вивчення багато- та двосторонніх договорів, законодавства зарубіжних держав та тематичної наукової літератури, дозволяє резюмувати, що можливість проведення ТДРД в означених вище ситуаціях є доволі сумнівною, оскільки така процесуальна дія не передбачена ні КПК/законами інших держав, ні багато-/двосторонніми міжнародними договорами, та й можливість виконання цього заходу в порядку надання міжнародної правової допомоги покладається лише на розсуд Запитуючої Сторони, що, безумовно, негативно впливає на ефективність здійснення досудового розслідування та судового розгляду.

Відзначимо, що хоча у чинному КПК України, а саме, у ст. 550 КПК міститься норма про визнання доказової сили офіційних документів, отриманих у порядку міжнародного співробітництва, Україна прямує до вступу до ЄС, тому одним із важливих першочергових кроків є гармонізація вітчизняного законодавства із законодавством держав-учасниць ЄС (йдеться, у тому числі, про міжнародні багато-/двосторонні договори, учасницею яких є Україна), особливо у сфері міжнародної правової допомоги під час кримінального провадження.

Принагідно нагадаємо, що інститут ТДРД є доволі новим у національному законодавстві нашої держави, який, по суті, замінив виїмку за КПК 1960 р. [23] та передбачає не тільки вилучення предметів і документів, а згідно зі ст. 159 КПК України [24] надає можливість просто ознайомитися з ними та зробити їх копії. Тому замінювати цей інститут виїмкою було б вкрай нелогічно та постало б дуже багато складнощів з проведенням інших дій, які нею не охоплені.

З огляду на викладене, убачається за необхідне в розділі «Міжнародна правова допомога» передбачити окремо таку процесуальну дію, як виїмка, що, як і в інших державах світу, процедурно включає в себе лише вилучення та після проведення якої складається протокол. Якщо вести мову стосовно інших дій, які «охоплює собою» ТДРД, то, зазвичай, вони здійснюються на основі «спеціальних положень», що існують у чинних багато-/двосторонніх договорах, учасницею яких є Україна, або на підставі національного законодавства запитуючої держави, якщо міжнародна правова допомога надається на умовах взаємності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Європейська конвенція про боротьбу з тероризмом від 27.01.1977 р. № 994_331. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_331#Text (дата звернення: 20.11.2022).
2. Кримінальна конвенція про боротьбу з корупцією від 27.01.1999 р. № 994_101. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_101#Text (дата звернення: 23.11.2022).
3. Конвенція про кіберзлочинність від 23.11.2001 р. № 994_575. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_575#Text (дата звернення: 22.11.2022).
4. Конвенція Ради Європи про запобігання тероризму від 16.05.2005 р. № 994_712. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_712#Text (дата звернення: 25.11.2022).
5. Конвенція Організації Об'єднаних Націй про боротьбу проти незаконного обігу наркотичних засобів і психотропних речовин від 20.12.1988 р. № 995_096. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_096#Text (дата звернення: 25.11.2022).
6. Міжнародна конвенція про боротьбу з бомбовим тероризмом від 15.12.1997 р. № 995_374. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_374#Text (дата звернення: 23.11.2022).
7. Міжнародна конвенція про боротьбу з фінансуванням тероризму від 09.12.1999 р. № 995_518. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_518#Text (дата звернення: 27.11.2022).
8. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти транснаціональної організованої злочинності від 15.11.2000 р. № 995_789. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_789#Text (дата звернення: 29.11.2022).
9. Конвенція Організації Об'єднаних Націй проти корупції від 31.10.2003 р. № 995_c16. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_c16#Text (дата звернення: 21.11.2022).
10. Міжнародна конвенція про боротьбу з актами ядерного тероризму від 14.09.2005 р. № 995_d68. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/995_d68#Text (дата звернення: 23.11.2022).
11. Міжамериканська конвенція про взаємну допомогу в кримінальних справах від 23.05.1992 р. № 926_001-92. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/926_001-92#Text (дата звернення: 24.11.2022).
12. Конвенція про правову допомогу і правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 22.01.1993 р. № 997_009. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_009#Text (дата звернення: 25.11.2022).

13. Протокол до Конвенції про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних та кримінальних справах від 22 січня 1993 року № 997_018. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/997_018#Text (дата звернення: 25.11.2022).
14. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами- членами, з іншої сторони: Закон України від 16.09.2014 р. № 1678-VII. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/1678-18> (дата звернення: 23.11.2022).
15. Kriminālprocesa likums від 01.10.2005 р. URL: <http://likumi.lv/ta/id/107820-kriminalprocesa-likums> (дата звернення: 21.11.2022).
16. Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 2002 m. kovo 14 d. Nr. IX-785 Vilnius. URL: <https://e-seimas.lrs.lt/portal/legalAct/lt/TAD/TAIS.163482/asr> (дата звернення: 20.11.2022).
17. Договір між Україною та Латвійською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних, трудових та кримінальних справах від 23.05.1995 р. № 428_627. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/428_627#Text (дата звернення: 24.11.2022).
18. Договір між Україною і Литовською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних, сімейних і кримінальних справах від 7 липня 1993 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/440_002#Text (дата звернення: 22.11.2022).
19. Договір між Україною і Республікою Польща про правову допомогу та правові відносини у цивільних і кримінальних справах від 24.05.1993 року N 616_174. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/616_174#Text (дата звернення: 24.11.2022).
20. Договір між Україною та Естонською Республікою про правову допомогу та правові відносини у цивільних та кримінальних справах від 15.02.1995 р. № 233_659. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/233_659#Text (дата звернення: 25.11.2022).
21. TRESTNÝ PORIADOK від 24.05.2005 р. № 301/2005 URL: <https://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-301> (дата звернення: 21.11.2022).
22. Кузубова Т. О. Правові засади інституту тимчасового доступу до речей і документів у кримінальному провадженні: дис. ... канд. юрид. наук. Харків, 2019. 250 с. URL: <https://dduvs.in.ua/wp-content/uploads/files/Structure/science/rada/dissertations/26/3.pdf> (дата звернення: 20.11.2022).
23. Кримінально-процесуальний кодекс України від 28.12.1960 р. № 1001-05. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1001-05#Text> (дата звернення: 24.11.2022).
24. Кримінальний процесуальний кодекс України від 13.04.2012 р. № 4651-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 23.11.2022).